

811.163.41.08-3 Ненадић Д.
811.163.41'38
<https://doi.org/10.18485/sj.2017.22.1.9>

МИЛКА В. НИКОЛИЋ*
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију

Оригинални научни рад
Примљен: 28. 08. 2016.
Прихваћен: 15. 12. 2016.

СТИЛИСТИКА ПРИПОВЕДАЊА У СТВАРНОСНОЈ ПРОЗИ ДОБРИЛА НЕНАДИЋА**

У овом раду говори се о језичко-стилским карактеристикама стварносне прозе савременог српског писца Добрила Ненадића. Корпус истраживања чине романи који су у погледу *приповедне технике* и *језичког израза* најпогоднији за упознавање парадигме Ненадићеве стварносне прозе: *Киша* (1979), *Поплава* (1982) и *Ураган* (1999). Циљ рада је да се идентификују и опишу језичко-стилски поступци којима се спроводе процеси избора, регулације и интерпретације језичке и наративне грађе. Примењује се лингвостилистички приступ. Анализа показује да у стилематичке поступке који се тичу начина регулације наративних података спадају: (1) *именовање* ономастичком јединицом; (2) *преименовање* апелативном јединицом у синтаксичкој функцији апозиције (стилска фигура *амплификација*); (3) *набрајање* са различитим ступњем семантичког преклапања јединица напоредне конструкције (стилске фигуре *кумуляција* и *синатроизам*). Приликом интерпретације наративних података, приповедач се испољава као посебна наративна свест која постоји паралелно са ликовима. Писац настоји да избегне ограничавање *приповедачког гледишта* на једну *наративну свест*, већ остварује различите ступњеве интерференције приповедачеве перспективе и перспективе ликова. Уметничку вредност стварносне прозе Добрила Ненадића треба

*milkanik75@gmail.com

** Овај рад написан је у оквиру пројекта *Динамика структура савременог српског језика* (2011–2016), број 178014, који финансира Министарство науке и просвете Републике Србије.

тражити у духовном и вербалном сучељавању наратора и ликова, а то постаје предмет читаочевог интересовања можда и више него садржај романа.

Кључне речи: језичко-стилски поступци, приповедање, говор приповедача, говор ликова, стварносна проза, Добрило Ненадић.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У стваралачком опусу савременог српског писца Добрила Ненадића (Ариље, 1940) издвајају се два тематски разграничена круга – (1) историјски романи у којима је радња смештена у амбијент средњовековне или нововековне Србије и (2) романи реалистичке провенијенције, који припадају тзв. *стварносној прози* (Иконић 1986: 45). Кад се појавио роман *Киша* (1979), прво дело после историјског романа *Доротеј* (1977),¹ критика је изнела дијаметрално супротне оцене (в. Иконић 1986: 45; Мирковић 2002: 24). Ново читање Ненадићеве стварносне прозе баца другачије светло на њене уметничке вредности.

Предмет интересовања у овом раду јесу језичко-стилске карактеристике Ненадићеве стварносне прозе, а корпус истраживања чине романи *Киша* (1979), *Поплава* (1982) и *Ураган* (1999). У сва три дела приказан је исти романескни свет, при чему свакодневица пишчевог завичаја (запаносрбијанска варошица) представља оквир за осветљавање различитих проблема савремене друштвене стварности. Ненадићева стварносна проза препознатљива је по „грађењу ненормирано естетског”, приче су засноване на бурлески са „глобалним метафорама о малој вароши” (Мирковић 2002: 25; Петровић 2002: 21).

Ако се дела *Киша*, *Поплава* и *Ураган* читају са временске дистанце, постоји могућност да се објективније одмерава и оцењује њихов допринос националној књижевности, а посебно изражајним могућностима српског језика. Циљ овог истраживања јесте да се испитају лингвостилистичке карактеристике Ненадићевог приповедања у три романа која су у погледу *приповедне технике* и *језичког израза* најпогоднија за упознавање парадигме стварносне прозе овог аутора.

Ненадић је један од писаца који у савременој српској књижевности продужавају „делимично премоделовану, иновацијски проширену парадигму реалистичког начина писања, дакле, писања заснованог на *мимезису*, на социјалнокритичкој активности (енергији) прозног текста” (Пантић 2002: 42). Парадигма Ненадићеве стварносне прозе током вишегодишњег пишчевог

¹ Роман *Доротеј* је стекао славу и изван националне књижевности, а позитивно је оцењен и од стручне јавности и од публике. Сматра се једним од десет романа који су незаслужено остали без НИН-ове награде (в. Јовановић 2005).

стваралаштва пролазила је кроз одређене мене прилагођавајући се актуелним друштвеним приликама.

У романима који су предмет наше анализе (*Киша, Поплава, Ураган*) приповеда свезнајући приповедач у трећем лицу. У погледу *приповедне технике и језичког израза*, Ненадићева стварносна проза може се окарактерисати на следећи начин: (а) романескни свет приказује се панорамски – „приповедач га даје идући од лика до лика, не држећи се неке развојне фабуларне целине”; (б) „ликови и њихова животна свакодневица, и језик, тај сочни и живописни аргумент провинције, чине ову прозу занимљивом и читљивом” (Антонијевић 1980: 190).

Наратор, који уводи ликове на сцену, „уступа” им одређени простор да искажу шта мисле и осећају, али им не оставља потпуну самосталност, већ се укључује и коментарише. „Прикладна иронично-хуморна дистанца омогућила је аутору да се комотно креће у привлачним просторима егзотике, етнографије, психолошке рудиментарности, бизарности и језичке разноврсности а да све те особине буду у најнепосреднијој функцији приповедања” (Мирковић 1996: 198). Ликови нису предмет приповедачевог подсмеха, иако се на први поглед чини да је тако. Они се супротстављају надмоћној интелектуалној свести романа оштроумним духом својственим човеку западносрбијанске варошице.

Приповедни текстови нису „нараторолошки уједначени”, због чега би нараторолошка истраживања требало усмерити на „препознавање језичких и стилских особености нарације у односу на друге врсте ’излагања’” (Симић, Јовановић 2014: 97).² Кад је у питању Ненадићева стварносна проза, овај истраживачки проблем најинтензивније се испољава у роману *Време кокошки* (2013), у који су инкорпорирани различити типови уметничког и неуметничког излагања (в. Николић 2016). Насупрот томе, дела која чине наш корпус наративно су уједначенија, што значи да се код овог писца током времена стварносна проза развијала у правцу „нараторолошког разједначавања”, да тако кажемо. У том смислу, овај рад има ужи опсег. Дакле, циљ је да се идентификују и опишу језичко-стилски поступци којима се спроводе процеси избора, регулације и интерпретације језичке и наративне грађе. Узима се у обзир теоријско-методолошки концепт нараторологије према коме се успоставља дистинкција између појмова *тескт*, *прича* и *приповедање*.³

² У друге *типове излагања* спадају дескрипција, аргументација, интерпретација и др. Пример испитивања дескриптивног дискурса, в. Јовановић Симић 2013а. О поступку „наративизације дескрипције” у поетском дискурсу, в. Бубања 2015.

³ О дистинкцији између појмова *тескт*, *прича* и *приповедање* (*recit, histoire, narration*), в. Женет 1972; Женет 1983. О сличним дистинкцијама у теорији тзв. *наративног филма*, в. Браниган 1984. Потребне и смер преиспитивања појмовног инвентара нараторологије, предочавају се у: Јовановић Симић 2013б.

2. РЕЗУЛТАТИ СТИЛИСТИЧКЕ АНАЛИЗЕ

Лингвостилистичка анализа романа *Киша*, *Поплава* и *Ураган* Дорбила Ненадића показује:

- (1) Писац употребљава елементе социјалног и функционалног раслојавања језика, а доследно избегава дијалектизме карактеристичне за подручје у коме се одвија радња романа.
- (2) Свезнајући приповедач спроводи *регулацију* и *интерпретацију* наративних података.
- (3) Од стилематичких поступака који се тичу начина регулације наративних података доминирају: (а) *именовање* ономастичком јединицом, тј. *литерарна ономастика*; (б) *преименовање* апелативном јединицом у синтаксичкој функцији апозиције, остварено као стилска фигура *амплификација*; (в) *набрајање* са различитим ступњем семантичког преклапања јединица напоредне конструкције (стилске фигуре *кумулација* и *синатроизам*).
- (4) Приликом интерпретације наративних података, приповедач се испољава као посебна наративна свест која постоји паралелно са ликовима. Писац настоји да избегне ограничавање *приповедачког гледишта* на једну *наративну свест*, већ остварује различите ступњеве интерференције приповедачеве перспективе и перспективе ликови.

2.1. Литерарна ономастика

Као што је познато из стилистичке литературне, писци употребљавају ономастичке јединице као стилеме, при чему долази до њихове семантизације (в. Јовић 1975: 124–134; Ковачевић 2012б), што се посебно испољава код стилске фигуре *антономазије* (в. Ковачевић 2015: 59–69).⁴

Имена представљају „јаке позиције” у тексту и „могу послужити као почетна тачка у стилистичком декодирању сваког текста”: име може имати стилогену вредност јер „понекад садржи елементе оцјене лика, његове карактеристике, или има посебне естетске и симболичке конотације” (Катнић-Бакаршић 2001: 271). Стилистичка информација коју ономастичке јединице преносе у одређеном контексту усложњава се културноисторијским информацијама којима се онима одликују независно од контекста. То се посебно испољава „на нашим језичким просторима гдје су минули вијекови оставили видних

⁴ Избор и употреба ономастичких јединица у уметничком тексту представљају предмет интересовања и ономастике и стилистике (Богдановић 2009: 5; Лилић 2009: 86, нап. 16; Шимуновић 1976). Испитују се принципи избора и употребе, затим, форма и функција онима, као и структура ономастикона у књижевном тексту (Богдановић 2009: 5).

трагова”: наша антропономија носи религиозно-национална, територијална и социјална обележја (Пецо 2007: 329).

У Ненадићевим романима ономастичке јединице јесу „живна места”, како кажу стилистичари, „јер се око њих и у вези са њима све догађа” (Јовић 1975: 133). У ономастикону Ненадићевих романа доминирају лична имена, презимена и надимци.⁵ У мањем броју случајева јавља се (а) само име, (б) чешће име и надимак, (в) или име и презиме, (г) или име, презиме и надимак:

Кубуријанци галаме око стола [за којим играју домине Методије Бегенишић Вурда и Крста Парезановић Дролц, а Јефрем Шаљперић Џакало и Јездимир Мунта се кладе]. Ту су Ацо Дрекало, Јово Цигеран, Жика Њуба, Радојко Мокара, Милош Дрка, Драгослав Рутос, Радиша Анђура, Стојан Њока, Миливоје Уве, Драгољуб Џул Мајовац, Милош Циган, Љубе Цавер, Љубиша Цврцин, Љубе Смук, Бране Чурга и Миле Таврља (*Киша*, 53).

Постоје ликови са више надимака, а надимци могу бити једночлани, двочлани, али и вишечлани, као у следећем примеру:

Миланешка Фијорели Поцо, шармер и шмекер, знао је пак све о кафанама. [...] *Миланчио Петровић Костја Фијорели Поцо* није заборавио да ужива (*Ураган*, 135, 139).

Код неких ликова постоји двоструко именовање – на српском и енглеском језику (на два језика може бити име или име и надимак):

Сазнаће се, рецимо, да чувени боксер тешкаш Стени Царвис, у чаршијском преводу Станоје Џибра (46), поред лепе залихе година, има у ствари стаклену браду, Мики Цефри, алиас Мићо Цокар (48), снагатор у младости, нема више оријентацију у простору и у времену, а да, најпосле, и сам Вики Џајлс, односно Викентије или Вићентије Џукела (51), бос и менаџер, пати од хемороида, синуса, лумбага а и јетра му није баш како треба (*Ураган*, 26).

Кери, Цери, Хари, Лари, Гари. [...] Права имена Маријаниних новогодишњих гостију, око којих је ових дана мајмунисао, била су тако обична, тако немаркетиншка, ох боже, Тиосав, Радисав, Обрен, Гвозден, Мићо (*Ураган*, 36).

Заступљени су и називи кафана – *Кубура*, *Нумера један* и *Коњопој*. Стилогеност ових израза појачана је у контрасту са називима који нису прихваћени од стране становника варошице као замена за претходне називе – *Пролеће*, *Турист*, *Експрес бифе*. Исто тако, Угоститељско предузеће *Муртеница* контрастира са јединим хотелом који постоји у варошици – *Белви*. Разматрање „звучне и значењске снаге” речи у саставу назива кафана у Србији, показује да се током времена мењала „идеологија давања назива кафанама” (Златковић 2014: 93). Међутим, оно што остаје константно јесте посебан социолошки статус који имају кафане у нашој средини. Називи кафана показују да у семантици важну

⁵ Антропонимска грађа може се према врсти антропонима разврстати на лична имена, надимке, имена по мужу, презимена и патронимике (в. Шћепановић 2003: 15). Проблеми мотивације, етимологије и творбена структура ономастичких јединица у Ненадићевом романима представљају тему посебног истраживања, тако да неће бити обухваћени овим радом.

улогу има „колективно искуство”, тј. „’духовни амбијент’ у којем се дешава спознаја – и комуникација о њој” (Златковић 2014: 93).

Наратор говори о посетиоцима кафане *Кубура* као да су становници одређеног насељеног места, називајући их *кубуријанцима*. Менталитет варошице дочарава се кроз атмосферу кафане *Кубура*, која је својеврсно митско место:

А време је у *Кубури* текло спорије. У овој Нојевој барци коју су заплускивали помахнитали валови цивилизације што је одасвуд надирала и бубрила као тесто, све је текло као на успореном филму (*Киша*, 15).

Слику ове кафане употпуњује келнерица *Ракила Капислара*, коју приповедач назива *Велика Мама*. Овде се јавља стилска фигура *антономазијски кенинг*, која подразумева употребу перифразе у функцији имена:

Али *Ракила Капислара* беше једна јединствена. Она је као каква моћна каријатида држала ово здање на својим широким рвачким леђима. Она је била тај маг који држи на окупу ово чудно мноштво лафова и шминкера. У чудној смеси њеног карактера бејаше и блакости и оштрине, и мудрости, и самилости, мекоте и тврдоће, снажне воље и болећиве попустљивости. Једном речју бејаше то једна митска *Велика Мама* која се будно надносила над своју луду децу. [...] *Велика Мама Ракила Капислара* кувала је кафу са великим словом К. [...] Када би два пута месечно *Велика Мама Ракила Капислара* пекла у пржуну сирову кафу, *Кубура* би славила свој велики урођенички празник (*Киша*, 16–17, 20).

Највише имена у варошици има објекат који представља оличење неморала. Реч је о кући названој *Дилеја Каза*, коју је њен власник *Дилеја*, по коме је добила прво име, изнајмљивао за забаву и коцкање:

Испред *Дилеје* морал се остављао као коњ испред салуна на дивљем западу, дакле лако везан и оседлан. Унутра се улазило попут голог дивљака, примата. [...] Није остало ниједног каравилског шмекера који се није потрудио да дадне име овој чаробној кући. Џо Томић: *Миџи Хаус*; Голубан Цаканић: *Једна суза на твојој лицу*; Митрофан Фуштић Морија: *Мајкине очи*; Теофило Плетикосић Џинџер Минџер: *Тапирница*; Милош Тоџија: *Давалица експрес*; Калчо Мардеља: *Јунџер гробље*; Миђун Цицара: *Чаркарница*; Жика Ћуба: *Дивљина* (*Киша*, 145–146).

2.2. Амплификација

Амплификација је стилска фигура која се на стилематичком плану базира на нагомилавању хомофункционалних јединица, које, за разлику од стилске фигуре *кумуляције*, немају заједничку архисему (Ковачевић 2015: 352). Остварује се именичком јединицом (именица, именичка синтагма) у функцији апозиције. Стилска вредност апозиције је у томе што се исти референт представља са другачије стране (Јовановић 2013а: 247), због чега се апозиција схвата као стилска фигура (Симић 1998: 290–291):

Мунта, *тај окорели, матори жиџар*, није веровао у све оне глупости о преображају гаравих анђела који после ритуалног измивања блесну својим џаканим лишцима пуни милоште и доброте (*Киша*, 88),

Виогорић, *стара затуцана поштењачина, сој који је попут диносауруса предредан да ишчезне*, само што није колабирао од узбуђења (Ураган, 67).

Церећи се безобличним лицем иза њега се била пришуњала Јулка Дурца, *негдашња гласовита каравиљанска куравла, садаша његова газдарица и станодавка, власница рогобатне кућерине на спрат, коју је издавала за малу кирију варошкој сиротињи* (Киша, 11).

Онда је у ово ушао Средоје, *локални мастиљар са Вишом управном школом, пензионисани општински чиновник, ноћна мора ситне буржоазије у дугом раздобљу Брозотрианиде, председник, секретар или члан свих комисија за испитивање порекла имовине, борац за власт радничке класе и светли комунистички лик* (Ураган, 10).

Чаршија, *та хидра са стотину глава и само једним мозгом*, није више имала ни снаге ни воље да се носи са Маријаном. [...] Варош, *стара раздешена механичка рачунаљка са куглицама на жици, која углавном има једне одговоре на готово сва питања, наједном зарипа, зашкрипа и стаде* (Киша, 111).

И један и други су пажљиво вагали сваку реч, служећи се у разговору политичким жаргоном, *том удобном и меканом материнском постељицом која штити слабашино и јерси склоно људско биће од себе самог* (Поплава, 10).

Амплификација са може сагледавати као један од чинилаца *динамке* исказа. Динамика синтаксичких структура испољава се у постојању *интеграционих* и *дизинтеграционих* процеса, тј. чврстих и слабих веза међу конституентима конструкције. Обе врсте синтагматских веза одликују се динамиком, произашлом из различитог степена *структурне кохезије*. Први ступањ интеграције јесте *колокација*, даљи ступњеве јесу *напоредност* и *зависност*. У оквиру зависности, најчвршће структуре јесу *сублокацијске* (рекцијске), слабије су *адлокацијске* (атрибут, адвербатив), а још лабавије су *екслокацијске*, тј. апозицијске (Јовановић 2013а: 239; Јовановић 2013б: 76). Апозиција је ближа напоредности, првенствено по конструктивним, а мање по семантичким одликама: (а) по правилу, могућа је код речи истих категорија; (б) речи које образују апозицијску синтагму синтаксички су симатричне, а неравноправне су у сигнификацијском погледу; (в) конгруенција је начелно доследнија код апозиције него код адлокатива” (Јовановић 2013а: 266).

Како показују наведени одломци из Ненадићевих романа, амплификација се најешће односи на ликове, при чему се својеврсним видом *преименовања* описује карактер одређеног јунака. У последња два примера даје се нека врста дефиниције појмова варошице и политичког жаргона, а посебан ефекат постиже се тиме што искази функционишу као сентенце које преносе опште искуство.

Какву улогу имају *именовање* ономастичком јединицом и *преименовање* апелативном јединицом остварено као *амплификација* у наратији? Савремена стилистичка истраживања поступка именована ликова у наративним делима показују да различити начини именована (антропоним, апелатив, перифраза) омогућавају да се исказу „врло различите вриједносне тачке гледишта, кроз које се преобликују конвенционални елементи рјечника у поетски мотивиса-

не” (Бабић 2012: 93). Из ове перспективе може се посматрати и Ненадићево именовање ликова, у складу с наративном формом његових романа.

2.3. Набрајање

Може се рећи да стилематички поступак *набрајања* представља типичну одлику ненадићавске парадигме. У анализираним Ненадићевим романима доминирају два типа *набрајања* која издваја лингвостилистика: (а) *кумуляција* и (б) *синатроизам* (в. Ковачевић 2015: 125–134).

Кумулација се одликује повезивањем приближних синонима у напоредни низ, при чему су код напоредних јединица заједнички архисема и већина диференцијалних сема. Ефекат ове фигуре заснива се на томе што код координираних синтаксичких јединица постоје семе које се разликују, тако да сваки нови члан низа осветљава појам на другачији начин:

Крене Јово да тражи своје [да му врате новац мештани којима је позајмио]. Ма какви! Нема појма! *Мрдају, миголје, паламуде (Ураган, 8).*

Нормални су за ишчашене нашли небројено много погрдних назива да би их обележили: *безвркани, ћућулајкани, летијаши, ветропири, шашаљи, шумашешаљи, ветрогоње, филозофи*. Ови, притешњени, оптани са свих страна, смишљали су тајне надимке за владајућу већину: *гомила, затуцана руља, светина, белосветско стадо, курај-бери, мутаљи, благо нишчима духом, топовско месо, потрошачи, кућевници, течитељи, преживари, тртоње, хрчкови* итд. (*Киша, 19*).

Синатроизам се реализује координативном конструкцијом код које координирани чланови не представљају синониме. Ефекат ове фигуре заснива се на томе што се истиче бројност или обиље нечега:

Из лончета избија облачних паре која се вијугаво, паперјасто диже изнад искрзаног руба, овлаш додирује орошени зид окер боје, одбија се од њега и блуди по простору који је препуњен до врха *жамором напуклих и храпавих гласова, блејањем бекрија, звекотом чаша, куцањем домина, цактањем билијарских лопти, зврјањем мопеда који је кроз мутна прозорска стакла послао свој праскави продавац звук, шкрипом неподмазаних врата, звекотом браве при уласку Драгољуба Цул Мајовца који баца један жућкаст поглед на сто општинских чиновника (Киша, 23).*

Та лака чулна дрхтавица облеће као рој мушица сирћетуша око чаша са клековачом, изнад пиксле препуњене пикавцима: *драве без филтера коју је имарио Голубан Цаканић, зете без филтера коју су чурили и цедили до нокта Фон Барон и Џо Томић из Фон Баронове кутије, ибра кога је уједао Митрофан Фуштић Морија, марлбора кога је пућкао Мирко Шиксон (Киша, 24).*

[...] он нема појма о *тектонским поремећајима тла, ерозији, клизиштима, буји-чњацима и вододеринама, геологији и педологији*. Помињао је Славиша лепе и звучне речи: *фелдспат, дијабаз, сијенит, гранит, перидотит [...]*. Зар Џо зна *шта су раселине, шта метаморфне стене, шта литосфера, шта недосфера?* (*Поплава, 7*)

Стилогеност код оба типа *набрајања* – *кумуляције* и *синатроизма* – појачава се избором лексике (апелативи, оними, термини, жаргонизми и сл.). Ненадићева лексика одликује се изразитом разноврсношћу и може се

класификовати према различитим критеријумима, што представља посебну тему истраживања. Ове стилске фигуре омогућавају наратору да у исказ инкорпорира велики број лексичких јединица, а у приповедно ткиво више приповедних података. С друге стране, *набрајање* (напоредна конструкција), као и *амплификација* (апозиција), утиче на промену *динамике* исказа.⁶ Паратакситички односи, у поређењу са хипотакситичким, сугеришу виши стпањ антиципованости сегмената исказа, што доприноси семантичком истицању сегмената и одражава се на ритам исказа (Јовановић 2013б: 75).

2.4. Однос говора приповедача према говору ликова

Приповедач у одређеним ситуацијама уступа место ликовима да самостално изнесу оно што мисле или осећају. За такав приповедни поступак погодна синтакситичко-стилистичка форма јесте *управни говор*, који се у анализираним романима реализује различитим моделима:⁷

(1) уведени слободни управни говор:

Ја овде гужвам свој карактер, каже Мунта гануто, ја овде каљам свој образ. Издајем, разумеш, своје ближње и ту сам податрешен за један душевни бол, и то тражим да ми се поштено плати у готовом, разумеш, јер да имам неке фајде кад сам постао Јуда и тастер (Киша, 39).

(2) неуведени слободни управни говор:

По Мунтином прорачуну Ристивоје отвара сада вратнице своје пекарске фуруне и загледа унутра како векне румене. *Ристивоје је срећан човек јер мирише најлепши миомирис света: врели дах хлеба. Благо Ристивоју јер може да своје ситне црвене очице као у пацова бесплатно напоји на призору врховне божеје милоште гледајући трбушчиће векни изнад којих трепери јара (Киша, 44).*

(3) недословни управни говор:

Хоћеш ли да сазнаш то и то – плати! – гласи Мунтина девиза од које не одступа (Киша, 30).

Исто тако, јунак има простора за самостално испољавање у *неуправном говору*. У корпусу се јављају следећи модели:

⁶ Динамика и статика јесу стилистичке категорије, супротстављене структурним и прагматичким особеностима говора и језика (Јовановић 2013а: 275).

⁷ Моделе управног и неуправног говора одређујемо према критеријумима датим у: Ковачевић 2009; Ковачевић 2012а. Проблематика преношења туђих речи није нова у сербскохрватистици (в. Башић 1991; Бекер 1982; Вулетић 2006; Франгеш 1963; Франгеш 1973), а последњих година привукла је већи број истраживача (в. Ашић, Додиг 2014; Бабић 2014; Вељковић 2013; Вељковић 2013; Живковић, Аксић 2011; Јањушевић Оливери 2014; Каравесовић 2010; Кравесовић, Бубања 2012; Рајић 2010; Русимовић 2010).

(1) основни (граматикализовани) модел неуправног говора:

Хтеде да каже како му је доста тог чешаторијума [што од њега узимају цигарете], да му је све то изашло на врх носа, да он није фабрика дувана нити банка за обнову и развој, а онда се сети да је то пакло купио од оних сто банки што је јутрос на брзе брзине испедио од Драгог Џибана (Киша, 21).

(2) експресивни неуправни говор:

Рекло би се да је он био и најупорнији. Приближити се Тумурџићима! Претворити риса у ангорску мацу, помусти бенгалску тигрицу, узјахати ајкулу! Но, свеједно, Славиша је био просто такав тип. Уосталом, зар нису Јапанци продавали транзисторе дивљим Индиосима у Амазонији и од њих куповали лепљиви сок каучуковог дрвета? Е, па лепо: Славиша је хтео да развије трговину на Чумаји, [...] (Поплава, 19).

(3) слободни неуправни говор:

Викентије је посматрао своје лице у огледалу. На левој јагодици стајала је гадна шљива – модрица. Лакше би му било да је онде стајало говно. Еј, па зар њега, легенду Викија Џајлса, глобтротера и шмекера, да печи директом некакав локалац, мештанин, слинави гитариста, некакав балавандер анонимес? Па то нема везе! Па то нема ни у Абисинији. Слушај сине, Вики Џајлс је био и остао марка. Да, да, марка! Звучи невероватно зар не? Е, па да ти нешто кажем, невероватно али истинито. Кад сте ви овде, синак, вукли шертицу и роптали под комунизмом, овај овде, чика Вики Џајлс био је другде, у великом свету, рецимо, ето, поред осталог и легионар у Мароку, вадио је на пример шалитру док је боравио у мардељу у Маракаибу, јурио минџурику по Сејшепима, ваљао траву по Менхетну (Ураган, 25).

(4) полууправни неуправни говор:

Шабер је могао истурити против Фон Барона пизму установе којом је заповедао, али та је опет била немоћна да овоме било шта нашкоди: онемо ко не поседује кретну и некретну имовину пореска управа може само да пљуне под прозор да му се клизају кокоши (Киша, 31).

„Говорно понашање” приповедача јесте интересантнији проблем за стилистичку анализу, него што је то случај са ликовима. Приповедач се с времена на време оглашава краћим коментаром:

Куповао је капуте, панталоне, ђубретарце и мантиле од мајки брзорастућих дечака из седмог и осмог разреда основне школе, [...]. Како су дечаци тога узраста били на оном усијаном прагу преко кога се улази у такозвани прави живот и на којем се панично траже знаци личног стила, а стил то је човек, зар не, до Мунте је допирала свакава одећа (Киша, 10).

Годинама су пописне комисије Муртенице, приликом редовног годишњег инвентара, искључивале из пописних листа ова три Ракилина предмета [за кување кафе]. То је било фер. Сав остали инвентар био је државна, пардон: друштвена својина и као такав изложен честим заменама (Киша, 18).

У ретким случајевима коментар стоји иза дословног неуправног говора, препознатљивог по томе што се један део туђих речи маркира наводницима:

Месец дана касније „одлучише Михајло Глигоријевић и Маријана Чордашевић да заснују брачну заједницу”, *све дакле по слову закона и како бог милује* (Киша, 87).

У неким случајевима наратор даје шири коментар, као што је у наредном одломку, у коме се на научни начин коментарише шта три учесника у кафанском разговору желе да испричају. Такав спој озбиљне форме и неозбиљне садржине јесте одлика пародије:

Нико од њих нема идеју како би се убацио ненаметљиво као случајно, јер циљ приповедања није само у томе да прича буде испричана него и саслушана. Сиже је, у сва три случаја, нема сумње, занимљив, но тражи се и занимљива форма (Киша, 46).

Следећи пример представља један од најупечатљивијих случајева приповедачевог испољавања. Приповедач износи сопствени утисак у вези са тучом коју описује, користећи граматичку форму другог лица (код глагола и личне заменице), карактеристичну за директно обраћање. Овде је употребљена стилска фигура *реторичко питање* (в. Ковачевић 2007), јер питање у потврдној форми имплицира одговор у одричној форми (*Шта можете учинити* против типа [...]? – *Ништа не можете учинити*):

Морија је уопште био незгодан противник у тучи. *Шта можете учинити* против типа који око вас трчкара као какав певчић, кљуца *вас* час у нос час у ребра, вижљаст и покретан попут чигре и све време држи некакав говор, ремећен само испрекиданим дисањем. Док се нормалном човеку суши грло од узбуђења и страха, Морији се нагло откочује језичина те његов противник има да гута отужну и гадну мусаку, ред шамара, ред паламуђевине (Киша, 42).

У следећем одломку приповедач износи оно што види (перципира) јунак, међутим, виђење ситуације (сагледавање и оцена) припада приповедачу:

И док балави Голубан Цаканић дрви нешто о Достојевском, *јер дечко нема намеру да иде испод нивоа самоубиства Кирилова или дијалога између Христа и Великог Инквизитора*, Фон Барон вуче своје тиркизноплаве очи преко сивомаслинастих мрља буђи које су се појавиле још пре неколико година на зиду изнад улаза у шанк (Киша, 22).

Проучаваоци наравије указују на дистинкцију између онога *ко види* и онога *ко говори* у приповедном тексту. Код појма *онај ко види* јавља се проблем двозначности глагола *видети*: Да ли се овде подразумева визуелна перцепција или сагледавање ствари или и једно и друго? Наведени одломак из Ненадићевог романа показује да се онај *ко перципира* и онај *ко сагледава* не морају налазити у истој приповедној инстанци.

Међутим, дешава се да се након што почне исказивање мисли или осећања одређеног јунака, приповедач укључује и додаје или свој коментар или чињеницу коју лик не може знати:

Мунта се дубоко замислио. Ствари су мирисале на вајдицу. Ако буде паметан, за своја открића би могао да апне коју црквицу. [...] А и право је, мислио је Мунта, да се од тог набреклог колача који сваким даном све више надлази откине која мрва. *Савест*

га иначе није кињила. Савест је отмена. Она мучи једино оне који се купају више него једанпут годишње. Та не подноси штроку и неопер. Не расте тамо где се коте ваши и где базди на знојчину и прчевину. Савест бежи од сиротиње као вампир од кандила (Киша, 108).

Постоје и обратни случајеви, који се остварују тако што почне да говори приповедач, а онда се путем одређеног типа преношења туђег говора укључује јунак. Најчешће је у питању *слободни неуправни говор*, који омогућава да се елиминише свезнајућа, „обезличена”, ауторитативна позиција приповедача и да се његов дискурс филтрира кроз дискурс лика:⁸

Мунта поново опсова Бога оца сведражтеља а томе додаде и Турке, фашисте и Американце јер су ови последњи по његовом дубоком уверењу криви за промену климе, *баљегају горе по атмосфери, мамцу им педерску и ништачку* (Киша, 13).

Наступи ли лоше време, Мунта комотно може да одложи зубе на полицу, *јер који ће му они враг кад већ не може да их упосли* (Киша, 13).

За суседним столом седели су представници каравиљанске власти, окупљени око Вучине Лалатовића Шабера, који је Анђељку Смугуру, шоферу општине објашњавао нешто у вези са неком младом, полетном, певаљком што је до пре два месеца ударала ситан зез и мешанац у кафани код Раја, али ју је отуд, због тога што није успела да га издовољи, испудио незгодателни и на све безобразлуке спреми њезин послодавац, *Јајара једна матора којој се једном мора стати на пут, шта он мисли, да може да ради шта хоће, као да је ово робовласнички поредак* (Киша, 21).

Смугур је везан за шефа многоструким нитима и ако треба за њега ће он да изгине. *Нема везе, шефе, ту је Анђељко. Ако крене неко од тих пицана, Анђељко ће њему да прочакља уво, може Анђељко кога хоћеш од њих, ама појединачно да се разумемо. Одавно Анђељко никога није табао а сврбе га шаке* (Киша, 33).

У следећем одломку говори приповедач, при чему коментар исказан на крају припада јунаку који је покушао да промени имена кафана, што није прихваћено од мештана, услед чега јунак заузима негативан став:

Узалуд труд и прегнуће Виторово [да промени називе кафана]. Остало је оно *Кубура* упркос Виторовим лирским интервенцијама. Тако је натпис *Пролеће*, леп и педантан рад Воја Фирмописца, остао празна, ни од кога прхваћена етикета, која купи прашину и мувосеротине, пропада од кише и од ветра, не служећи ничему осим као доказ да је овај затуцани сељачки народ немогуће извести из житкога глиба злобе и зајбанције у високе, астралне сфере културе и поезије (Киша, 14).

Стилска особеност овог одломка, која представља Ненадићеву (ненадићевску) одлику, јесте то што се у истом пасусу, чак и истој реченици налазе речи из различитих регистара: с једне стране, помињу се *лирске интервенције, астралне сфере културе и поезија*, а с друге, *мувосеротине, затуцани сељачки народ, житки глеб злобе и зајбанција*.

⁸ Слободни неуправни говор јесте „начин преношења туђих мисли, не само у умјетничкој књижевности, него и у свакидашњем говору” (Франгеш 1963: 264); описан је и синтаксичкој литератури у систему са управним и неуправним говором (в. Катичић 1986). Слободни неуправни говор појављује се и у усменој књижевности (в. Божанић, Бежан 2007).

Слично је и у следећем примеру, где се наводе речи групе јунка, али оне пролазе кроз приповедачеву интервенцију, при чему долази до интерференције говора приповедача и говора јунака:

За себе су иначе стално говорили [порески извршитељи] како су они само ситна боранија што за бедну платицу брбљају и коломлате по селима [...], готово један истурени педагошки одред који учи распојасано сељаштво, огрезло у мрдарлуку и превејаности, реду и поштењу. Како од сељаштва ништа жилавије не постоји на планети земљи, како је то један сој кога је немогуће извести на велике хоризонте цивилизације, порески извршитељи су на својој кожи свакодневно осећали суморну чињеницу да се бон-тон никако не прима у овом поднебљу, као што се не примају чемпреси, као што не успевају кокосове пламе, као што неће да расте еукалаптус (*Киша*, 32).

Приповедач успоставља везу са ликовима преузимајући њихову лексику, било да је упитању лексика свакодневице једне варошице, било лексика одређене професије или друштвене групе којој лик припада. Овакво преузимање лексичких јединица и примена на други садржај резултира у једним случајевима комичним, а у другим ироничним ефектом:

Кад су Ђумурџићи уриктали и под либелу довели једног таквог аса као што је напад био Радиша Антепапариша, онда је јасно какви су то људи. Антепапариша је у своје време вукао за нос пола светске полиције, Интерпол, Скотланд Јард, Ефбијај, Цију, Кагебе. Али код Ђумурџића нема мулећине и оклапине; тешко оном ко им на жуљ стане. Код њих позив на људска права не оставља никакав утисак. Не шљивошу трећу корпу из Хеласинкија. Позив на уставне одредбе: нећу да одговорам без свог адвоката и те ствари само би их још више раздражиле. Обашака воле да млаве наклапала и стењала (*Поплава*, 19).

Овладали су серци без духа, битанге са дебелим буђеларима које је похлепа толико обузела да ни за шта друго нису спремни ни способни, закључио је огорчени господин Петровић. Жицарско чарање морало је томе новом, непознатом соју да се прилагоди. То није било немогуће. Јесте било тешко, али не и немогуће. Јер ма каквим временима била изложена људска природа ипак у понечему остаје иста. На понешто нико није имун. У свакоме, ма ко то он био, лежи иста она, ласки и очаравању подложна људска душа. Требало је, наравно, да прође неко време док се инструменти не наштимају по новом штиму, како би годили ушима једне другачије клијентеле. Шок је био исти као када је пронађен звучни филм. Ко од глумаца није умео да се прилагоди новом стилу, преко ноћи је пропадао (*Ураган*, 142).

Иронични тон долази до изражаја у последњем примеру. Наратор полази од коментара једног 'жицара' (доушника), којег назива господином, што је дато у форми *уведеног слободног управног говора*. У наставку излаже „теорију” о усавршавању потказивања, затим, о људској природи уопште, да би на крају изнео сентенцу о неопходности прилагођавања друштвеним променама.

У завршном осврту на резултате лингвостилистичке анализе, може се констатовати да говор приповедача није увек јасно диференциран од говора ликова, нема стилски маркираних прелаза, већ постоји интерференција.

Говор приповедача препознаје се по интелектуализацији и ироничној дистанци према предмету о коме се говори. Интелектуализација се постиже

првенствено на плану лексике (научни термини и интернационална лексика карактеристична за интелектуални стил). Иронија спада у фигуре негације (в. Ковачевић 2015: 105–115). У најширем смислу иронија подразумева негацију значења које је као примарно поставља експлицирана синтаксичка конструкција. Дакле, иронија се може схватити као интерпретативно начело, што је случај у Ненадићевим романима.

Говор ликова препознаје се по фолклорној стилизацији. За Ненадићеве романе са тематиком из савременог живота који се одвија „у загрљају села и града” проучаваоци су констатовали да „највреднију и најоригиналнију баштину представља језичко-фолклорна баштина” (Ломовић 1982: 687).⁹ Писац употребљава фраземе и различите типове паремија, што омогућава да се сугеришу одређене семантичке нијансе које се другим јединицама не могу исказати. Индивидуализација говора појединих ликова спроведена је на лексичком плану, у складу са занимањем и стаусом у друштву.

3. ЗАКЉУЧАК

Лингвостилистичка анализа романа *Киша* (1979), *Поплава* (1982) и *Ураган* (1999), који су у погледу *приповедне технике* и *језичког израза* најпогоднији за упознавање парадигме стварносне прозе Добрила Ненадића – показује:

- (1) Постоје два уметничка проблема која произлазе из кључних одлика поетике овог писца: (а) треба пронаћи адекватне поступке у обликовању језичког материјала и његовог транспоновања у романескно ткиво, посебно у мотивацији појављивања различитих идома у тексту; (б) пошто је у питању реалистички тип приповедања, традиционалног свезнајућег приповедача треба учинити савременим и иновативним.
- (2) На плану језичког израза – романи су написани на стандардном језику, при чему се употребљавају елементи социјалног и функционалног раслојавања језика, а доследно избегавају дијалектизми.
- (3) На плану приповедне технике – ауторски, свезнајући приповедач, који приповеда у трећем лицу, спроводи (а) *регулацију* и (б) *интерпретацију* наративних података.
- (4) У стилематичке поступке који се тичу начина регулације наративних података спадају: (а) именоване ономастичком јединицом; (б) преименовање апелативном јединицом остварено као стилска фигура *амплификација*; (в) различити типови *набрајања*, при чему

⁹О фолклорним жанровима у Ненадићевој стварносној прози, в. Николић 2011.

се јављају стилске фигуре *кумуляција* и *синатроизам*. Ова језичка средства учествују у обликовању текста који је производ наративног чина, али и у смисаоној надоградњи.

- (5) Приликом интерпретације наративних података, приповедач се испољава као посебна наративна свест која постоји паралелно са ликовима. Писац настоји да избегне ограничавање *приповедачког гледишта* на једну *наративну свест*, већ остварује различите ступњеве интерференције приповедачеве перспективе и перспективе ликови.

Манир овог писца, доследно заступљен у његовој стварносној прози, јесте својеврсно сучељавање наратора и ликови, које постаје предмет читаоачевог интересовања можда и више него садржај романа. Оба учесника те вербалне и духовне игре имају своја средства – с једне стране, ерудиција и иронија приповедача, а с друге стране, народни дух и фолклорна традиција. Овде се може тражити уметничка вредност стварносне прозе Добрила Ненадића и допринос овог писца националној књижевности. Његови романи посвећени осветљавању менталитета српске варошице крајем двадесетог века успевају да изађу из регионалног оквира, коме припадају по темама.

ИЗВОРИ

- Киша:** Добрило Ненадић, *Киша*, Сабрана дела, I, Пожега: „Жиравец”, 2007.
Поплава: Добрило Ненадић, *Поплава*, Сабрана дела, II, Пожега: „Жиравец”, 2007.
Ураган: Добрило Ненадић, *Ураган*, Сабрана дела, III, Пожега: „Жиравец”, 2007.

ЛИТЕРАТУРА

- Антонијевић 1981:** Дамњан Антонијевић, Лица и наличја чаршије, *Летопис Матице српске*, 425/1, Нови Сад, 189–191.
Ашић, Додиг 2014: Тијана Ашић, Милана Додиг, Слободни индиректни говор у романима *Тврђава* и *Дервиш и смрт* Меше Селимовића и његови преводни еквиваленти у француском језику, у: Милош Ковачевић (ур.), *Наука и глобализација*, 8/1, Источно Сарајево: Филозофски факултет, 377–392.

- Бабић 2012:** Миланка Бабић, Међузависност начина именовања ликова и вриједносне тачке гледишта у *Проклетој авлији* Ива Андрића, *Српски језик*, XVII/1–2, Београд, 81–94.
- Бабић 2014:** Миланка Бабић, Однос ауторског и туђег говора у роману *Босански целат* Ранка Рисојевића, у: Милош Ковачевић (ур.), *Наука и глобализација*, 8/1, Источно Сарајево: Филозофски факултет, 143–151.
- Башић 1991:** Sonja Bašić, Slobodni neupravni stil (s primjerima iz Joycea), *Umjetnost riječi*, 35/2, Zagreb, 107–134.
- Бекер 1982:** Miroslav Bekker, Priča i njezina obrada (prilozi savremenoj naratologiji), *Književna smotra*, 47–48, Zagreb, 15–28.
- Богдановић 2009:** Недељко Богдановић, Именослови српских писаца, у: Ана Савић-Грујић, Недељко Богдановић (ур.), *Именослови српских писаца. Писци и језик 2*, Ниш: Филозофски факултет, 5–6.
- Божанић, Брешан, 2007:** Joško Božanić, Tanja Brešan, Slobodni neupravni govor u Facendama otoka Visa, *Čakavska rič*, XXXV/2, Split, 237–247.
- Браниган 1984:** Edward Branigan, *Point of View in Cinema*, Hague: Mouton.
- Бубања 2015:** Никола Бубања, О „наротивизацији дескрипције” на примерима песме *Нема развалина лунарног града* Грега Битија, *Српски језик*, XX/1–2, Београд, 423–440.
- Вељковић 2012:** Драгана Вељковић, О типовима говора у роману *Сибир* Владимира Кеџмановића, *Радови Филозофског факултета*, 14/1, Источно Сарајево, 337–348.
- Вељовић 2013:** Бојана Вељовић, Слободни неуправни говор у роману *Друга књига Сеоба* Милоша Црњанског, *Радови Филозофског факултета*, 15/1, Источно Сарајево, 434–458.
- Вулетих 2006:** Branko Vuletić, Slobodni neupravni govor, u: Branko Vuletić, *Govorna stilistika*, Zagreb: Filozofski fakultet, 129–146.
- Женет 1972:** Gerard Genette, *Figures III*, Pariz: Ed. du Seuil.
- Женет 1983:** Gerard Genette, *Nouveau discours du recit*, Pariz: Ed. du Seuil.
- Живковић, Аксић 2011:** Наталија Живковић, Катарина Аксић, Значај употребе типова говора и речи јунака у моделовању стварности и наротивном структурирању Андрићевих приповедака *Знакови и Затворена врата*, *Радови Филозофског факултета*, 13/1, Источно Сарајево, 539–554.

- Златковић 2014:** Биљана Златковић, Звучна и значењска снага речи које улазе у састав назива кафана у Србији, у: Драган Бошковић (ур.), *Филологије vs идеологије*, Крагујевац: ФИЛУМ, 91–100.
- Иконић 1986:** Мирко Иконић, Исконски дух паланке, *Међај*, Часопис за књижевност, уметност и културу, VII/11–12, Ужице, 45–49.
- Јањушевић Оливери 2015:** Ана Јањушевић Оливери, Типови говора у *Башти слезове боје* Бранка Ћопића, у: Милош Ковачевић (ур.), *Наука и слобода*, 9/1, Источно Сарајево: Филозофски факултет, 129–144.
- Јовановић 2005:** Александар Јовановић, Божји дар и људска несавршеност – приповедачка стратегија и смисао приче, у: Добрило Ненадић, *Доротеј*, Београд: Завод за уџбенике, НИН, 244–254.
- Јовановић 2013а:** Јелена Јовановић, *Језичке студије*, Београд: „Јасен”.
- Јовановић 2013б:** Јелена Јовановић, *Лингвистички и стилистички аспекти проучавања реченице*, Београд: „Јасен”.
- Јовановић Симић 2013а:** Јелена Јовановић Симић, Наратолошке особености „описа”, *Српски језик*, XVIII/1–2, Београд, 167–176.
- Јовановић Симић 2013б:** Јелена Јовановић Симић, О појмовном инвентару наратологије (поводом *Наратолошког речника* Ц. Принса), Милош Ковачевић (ур.), *Наука и традиција*, 7/1, Источно Сарајево: Филозофски факултет, 125–131.
- Јовић 1975:** Dušan Jović, *Lingvostilističke analize*, Београд: Друштво за српско-хрватски језик и књижевност.
- Каравесовић 2010:** Дејан Каравесовић, Слободни неуправни говор: енглеско – српске паралеле, *Наслеђе*, 15/2, Крагујевац, 43–54.
- Каравесовић, Бубања 2012:** Дејан Каравесовић, Никола Бубања, Проблеми књижевног превођења слободног неуправног дискурса са енглеског на српски језик, *Српски језик*, XVII/1–2, Београд, 147–160.
- Катичић 1986:** Radoslav Katičić, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*, Zagreb: JAZU, Globus.
- Катнић-Бакаршић 2001:** Marina Katnić-Bakaršić, *Stilistika*, Sarajevo: Naučna i univerzitetska knjiga.
- Ковачевић 2007:** Милош Ковачевић, О структурно-семантичким особености-ма реторичког питања, у: Милош Ковачевић, *Србистичке теме*, Крагујевац: ФИЛУМ, 71–94.

- Ковачевић 2009:** Милош Ковачевић, О конструкцијама деиктичке цитатности – или: о недословном управном говору у савременом српском језику, у: Милош Ковачевић (ур.), *Српски језик у употреби*, Крагујевац: ФИЛУМ, 161–173.
- Ковачевић 2012а:** Милош Ковачевић, О граматичко-стилистичком термино-систему туђег говора, *Српски језик*, XVII/1–2, Београд, 13–38.
- Ковачевић 2012б:** Милош Ковачевић, Стилистика онимских назива у роману *Јопет суданија* Тихомира Левајца, у: Милош Ковачевић, *Лингвостилистика књижевног текста*, Београд: Српска књижевна задруга, Коло CIV, Књ. 689, 297–309.
- Ковачевић 2015:** Милош Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Београд: Јасен.
- Лилић 2009:** Драган Лилић, Структура именослова романа Слободана Џунића, у: Ана Савић-Грујић, Недељко Богдановић (ур.), *Именослови српских писаца. Писци и језик 2*, Ниш: Филозофски факултет, 85–104.
- Ломовић 1982:** Бошко Ломовић, Врело сељачког мудријаштва, *Летопис Матице српске*, 430/5, Нови Сад, 686–688.
- Мирковић 1996:** Чедомир Мирковић, *Под окриљем нечастивог. Шездесет шест савремених српских романсијера*, Београд: Дерета.
- Мирковић 2002:** Чедомир Мирковић, Две врсте романа, у: Верољуб Вукашиновић (ур.) *Свремена српска проза*, Зборник осамнаестих књижевних сусрета, Трстеник: Народна библиотека „Јефимја”, 23–27.
- Николић 2011:** Милка Николић, Фолклорни жанрови у романима савременог српског писца Добрила Ненадића, у: Joanna Rekas (ур.), *Balkanski folklor jako kod interkulturowu*, Познањ: Универзитет „Адам Мицкијевич”, 465–473.
- Николић 2016:** Милка Николић, Употреба различитих идома у роману *Време кокошки* Добрила Ненадића, у: Милош Ковачевић (ур.), *Српски језик, књижевност, уметност. Језик, књижевности, уметности*. Крагујевац: ФИЛУМ, 63–74.
- Пантић 2002:** Михајло Пантић, Један поглед на српску прозу двадесетог века, у: Верољуб Вукашиновић (ур.) *Свремена српска проза*, Зборник осамнаестих књижевних сусрета, Трстеник: Народна библиотека „Јефимја”, 37–43.

- Петровић 2002:** Милош Петровић, Понављање зла, страдања и патње, у: Верољуб Вукашиновић (ур.) *Свремена српска проза*, Зборник осамнаестих књижевних сусрета, Трстеник: Народна библиотека „Јефимја”, 17–21.
- Пецо 2007:** Asim Peco, Lično ime u Sijarićevom romanu *Bihorci*, у: Asim Peco, *Jezik književnog teksta. Bibliografija*, Izabrana djela, VI, Sarajevo: Bosansko filološko društvo, 327–338.
- Рајић 2010:** Јелена Рајић, Слободан неуправни говор: језичка реализација полифоничног исказа у наративном дискурсу, *Српски језик*, XV/1–2, Београд, 515–524.
- Русимовић 2010:** Тања Русимовић, Експлицирани управни говор у роману *Корени Добрице Ћосића, Радови Филозофског факултета*, 12/1, Источно Сарајево, 469–478.
- Симић 1998:** Радоје Симић, *Општа стилистика*, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.
- Симић, Јовановић 2014:** Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, О наратологији (наративистици) данас, *Наслеђе*, 27, Крагујевац, 95–103.
- Франгеш 1963:** Ivo Frangeš, Slobodni nepravni govor kao stilsko osobina, *Umjetnost riječi*, 4, Zagreb, 261–275.
- Франгеш 1973:** Ivo Frangeš, Slobodni nepravni govor u prijevodima rimskih klasika na hrvatski književni jezik, *Umjetnost riječi*, 3, Zagreb, 185–204.
- Шимуновић 1976:** Petar Šimunović, Ime u funkciji književnoga djela, *Onomastica jugoslavica*, VI, Zagreb, 241–252.
- Шћепановић 2003:** Михаило Шћепановић, Српска ономастичка терминологија, *Свет речи*, 15–16, Београд, 14–16.

NARRATIVE STYLISTICS IN DOBRIO NENADIC'S REALISTIC PROSE

Summary

The subject of interest in this paper are linguo-stylistic features of Nenadic's realistic prose. The research corpus is consisted of novels, that are in terms of narrative techniques and language expression, most appropriate paradigm for exploring his realistic prose: *Rain* (1979), *Flood* (1982) and *Hurricane* (1999). The aim is to identify and describe the linguistic and stylistic methods of implementing the processes of selection, regulation and inter-

pretation of language and narrative structure. Both linguistic and stylistic approach were applied. The analysis showed that the dominant stylistic procedures include: (1) *naming* with the proper noun; (2) *renaming* with the common nouns or noun syntagm; (3) *enumeration*, whereby within syntactic units that participate in the enumeration there are different degrees of semantic overlap. When interpreting narrative data narrator manifests itself as a separate narrative consciousness that exists in parallel with the characters. The author is trying to avoid limiting the narrative point of view on one narrative consciousness, but instead achieves varying degrees of interference of narrator's and characters' visions of seeing things. Artistic value of Dobrilo Nenadic's realistic prose should be found in the spiritual and verbal confrontation that exists between the narrator and characters, which becomes the subject of the reader's interest, perhaps more than the content of the novel itself.

Key words: linguo-stylistic methods, narration, narrator's voice, character's voice, realistic prose, Dobrilo Nenadic.

Milka V. Nikolić